

HAZARD V SOMRAKU PRETEKLOSTI

Darja MIHELČ

dr. izredni profesor Univerze v Ljubljani, višji znanstveni sodelavec SAZU, 61000 Ljubljana, Novi trg 4, SLO
dott., professore straordinario nell' Università di Lubiana, SLO

IZVLEČEK

Prispevek predstavlja zakonodajo in prakso hazardiranja v srednjeveških mestih severozahodne Istre (Trst, Koper, Izola, Piran).

Nesreča v igri - sreča v ljubezni.

Igra kot dejavnost za razvedrilo, zabavo ter razvijanje gibčnosti telesa in duha je ljudem prirojena in znana od vekomaj.¹

Že **otroci** se znajo zaposliti v igri: z igračami različnih oblik urijo prstke, z rokami, lopatkami in kanglicami se zamotijo v peskovniku. Igrajo se vsakdanje življenje s košaricami, vozički, "Barbikami" ipd. Take igre vplivajo na okretnost in socializacijo. Ročno spretnost (zlasti otrok) razvijajo igre "kamenčkanje", "frnikolanje", "palčkanje", "bolhcanje", "fucanje". Telesno motoriko spodbujajo razne igre, ki vključujejo tek (lovljenje, "kdo se boji črnega moža", "slepe miši", "gnilo jajce", skrivanje, "ravbarji in žandarji"). Osnovnih gimnastičnih veščin se otrok privadi pri igrah, kot so skakanje "čez kozo", vožnja "karjole", "metanje hlebčkov", "koza klamf", "zemljo krasti", "ristanec", kolebnica, "hula-hup", "gumi-twist" itd., pa igre z žogo ("o-e", "petelinček", "med dvema ognjema" itd.). Govorno spretnost spodbujajo igre kot "gospod kap'cinar kap'co zgubil, kdor jo najde, naj jo da nazaj!". Urjenje uma in abstraktnega dojetja omogočajo igre "iskanje izgubljenega predmeta", "uganjevanje oseb", pantomima.

Igre **odraslejših oseb** so lahko namenjene le razvedrilu, vendar so običajno intelektualno in telesno zahtevnejše od otroških. Pri njih gre pogosto za športno-tekmovalni tip kosaanja igralcev v telesni vzdržljivosti in okretnosti, v hitrosti gibanja in drugih (tudi intelektualnih) spretnostih, neredko ob uporabi različnih športnih pripomočkov.

Igre se odvijajo po določenih **pravilih**: ta so lahko rezultat uveljavljene prakse ali zapisa, lahko pa tudi trenutnega, bolj ali manj priložnostnega dogovora.

Igralci v igri neredko uporabljajo **pripomoček**: to je lahko oblika izražanja (glas, gib), lahko pa je to predmet: žoga, žogica, lopar, krogla, kolobar itd., pri namiznih igrah pa igralna deska s ploščicami in figurami, kocke, domine, karte, ipd.

V igri običajno aktivno sodelujeta dva ali več **igralcev**. Možna je tudi igra posameznika z bolj ali manj zapletenim pripomočkom (sistemom, strojem), kjer dovolj veliko število neznank (ki so za izid odločilne) vpliva na nepredvidljivost izida.

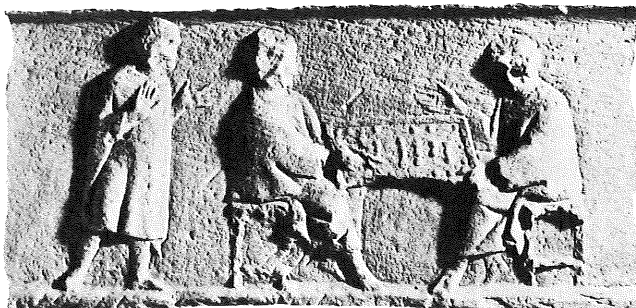
Smisel in **motiv** igre je v razvedrilo, ki ga nudi aktivnost sama po sebi, v osebni zadoščenju zmagovalca, pogosto pa tudi v (bolj ali manj profesionalnem) zaslužku.

Tip igre z zvenečim imenom **igra na srečo** nedvomno predstavlja poseben način razvedrila (če temu smemo tako reči).

Iz imena je razvidno, da ima pri igri na srečo odločujoč pomen sreča, t. j. **naključje**, ki omogoči - za enega od partnerjev - ugoden izid igre. Tega navadno predstavlja zadetek oz. dobitek. Značilnost naključja je, da se primeri nenadejano, slučajno. Uspeha v taki igri ni mogoče predvideti ali napovedati vnaprej. Bistvo igre je, da ena stran dobiva na račun druge, ki - logično - izgublja. Srečnemu naključju za eno stran v igri torej ustreza nesrečno naključje za drugo: za to, drugo stran je izid igre neugoden.

Srečni ali ugodni izid igre na srečo se navadno izraža v materialnem **dobitku** zmagovalca. Seveda "brez nič ni nič". Srečni dobitki ne padajo kar sami od sebe z neba, ampak je treba zanje tudi nekaj žrtvovati (vložiti) - seveda ob tveganju, da bo vloga izgubljena in da bo srečni dobitek izostal oz. pripadel nasprotni strani. Ugodni in

1 Prim. N. Kuret, 1942; J. Huizinga, 1956

Igra na plošči, relief na nagrobniku iz Trierja iz druge polovice 2. stoletja n. št., Rheinisches Landesmuseum Trier (po sl. 22 iz A. Rieche, 1984, foto K. Narobè)

neugodni izid igre na srečo se merita v pozitivni oz. negativni razliki seštevka dobitka in izgube.

Privlačnost iger na srečo ima dve plati. Igra na eni strani priteguje igralce, kadar je verjetnost ugodnega izida velika. Igra, pri kateri je verjetnost zmage za obe sodelujoči strani uravnotežena (razne stave, kot je npr. metanje kovanca "glava - grb"), tveganje pa ni preveliko, bo hitro privabila ljudi borbena-pustolovskega duha. Po drugi strani pa so v praksi zelo razširjene in priljubljene tudi igre, pri katerih je ugodni izid za igralca redke ali celo izjemen (tombola, loto, športne stave, dandanes: "3 x 3", "podarim - dobim"). Te igre običajno pritegujejo igralce s spodbudo, ki jo predstavlja (sicer minimalna) možnost fantastično visokega dobitka ob razmeroma majhni vlogi (z veliko možnostjo izgube). V šali lahko primerjamo možnost zadetka na naši loteriji z možnostjo, da nekoga zadene strela ...

Igre na srečo nimajo prav dosti skupnega s treznim razmišljanjem. Tveganje ob možnem dobitku je za marsikoga neustavljiv izziv. **Strastna predanost** tem igram je pri zasvojenosti močnejša od vsake čustvene emocije, skoraj jo je moč primerjati z odvisnostjo od drog. Sodelovanje v igrah na srečo si seveda lahko privoščijo predvsem tisti, ki imajo dovolj pod palcem. Na videz nezdržljivo z logiko pa je, da je bleščeča privlačnost iger na srečo neustavljiva zlasti v časih gospodarskih kriz. V igrah na srečo se tedaj vključujejo ljudje, ki so na pragu revščine, v lov za srečo pa so pripravljani vložiti poslednji prihranek.

Tveganje ob igrah na srečo označuje beseda **hazard**. Pomensko je različna od besede **riziko**, ki označuje bolj ali manj drzno poslovno tveganje. Ljudski pregovor "Kdor riskira, profitira!" kaže na poslovno pravilo, ki pride do veljave ob dovolj velikem številu (preudarnih) tveganj in je zato postalo življenjska resnica. Nikoli pa ne bo postalo taka (pregovorna ali drugačna) resnica npr. reklo: "Kdor hazardira, profitira!" Naključnost srečnega izida je namreč pri hazardu neodvisna od števila poskusov (razen kadar človek niti enkrat ne preizkusi svoje

sreče). Pa nič za to: eno in drugo tveganje, rizik in hazard, bosta še nadalje uspevala in popestrovala naše življenje. Pač pa bo na tem mestu - za razliko od ekonomskih študij, ki se posvečajo poslovnemu tveganju - govora o hazardu.

Beseda hazard izvira iz arabščine. V 12. stol. je beseda prešla v francosko jezikovno rabo v pomenu srečni met, naključje.² V Evropi se je udomačila v pomenu igre s kockami. Kockanje je bilo priljubljena oblika zabave že v antičnem obdobju. Po propadu zahodnorimskega cesarstva pa je tovrstna zabava do neke mere usahnila. V srednjeveški Evropi se je kockanje vnovič uveljavilo, na novo pa je sem prek Sicilije oziroma Italije prodrlo kvartopirstvo. Prenašalci tovrstne "kulture" so bili trgovci in udeleženci v križarskih vojnah. Arabsko poreklo besede hazard kaže, da se je epidemija hazardiranja širila od prekanjenih Arabcev.

Praksa hazardiranja (kockanja in kvartanja) za denar se je kaj kmalu razpasla po italijanskih trgovskih mestih, zanjo pa niso bila imuna tudi istrska obmorska mesta. **Zakon** je hazardiranje prepovedoval ali omejeval glede prostora, časa (podnevi - ponoči), glede aktivne in pasivne (opazovalne) udeležbe pri igri, glede regularnosti uporabljenih pripomočkov (kock), glede vlog v igri (maksimirane vsote, za katere lahko igrajo, uporaba žetonov), glede neveljavnosti zadolžnic iz igre. Tovrstne omejitve kockarske prakse srečujemo v **statutih** vseh mest severozahodne Istre.

Tržaški statut³ omenja hazard v različnih zvezah. 3. člen druge knjige statuta postavlja dolžniško razmerje iz hazardne igre v isto vrsto z drugimi "nedovoljenimi in nečastnimi obligacijami". 16. člen iste knjige določa, da zapis iz hazardne igre tržaških podanikov nima javne vere. 55. in 57. člen iste knjige obravnavata imetje zakoncev: moževi dolgovi iz igre se ne obravnavajo kot skupni dolg obeh zakoncev. 79. člen tretje knjige statuta je opredelil tržaško območje, znotraj katerega je bilo dovoljeno podnevi kockati tako za denar kot za stvari le na določenem prostoru - mestnem trgu. Podnevi in ponoči pa je smel vsak dominati za denar in stvari. Povsod in vedno je bila tudi dovoljena igra s kockami (*alea*), kot tudi igra s kockami (*taxillus*) za posebne kovanice (žetone/?) - *scotus*. Tisti, ki niso opravljali nadzorne službe v tržaškem mestu, so smeli na tržaškem območju podnevi kockati za denar in stvari, ponoči pa jim je bilo to prepovedano. Nočna prepoved kockanja za denar je veljala tudi za tiste, ki so opravljali nadzorno službo. Na Tržaškem je bilo prepovedano vzdrževati na domu kockarnico, kjer bi ponoči igrali za denar; le dominantje ni bilo kaznivo. Tudi imetnik prenočišča (*hospitium*) na Tržaškem ni smel v prenočišču ne podnevi ne ponoči dovoljevati kockanja za denar. Če bi kdo

2 F. Kluge, 1957 (17. izdaja)

3 M. de Szombathely, Archeografo Triestino 48, 1935

plačal, ko je v igri izgubil, naj bi to dobil od zmagovalca v igri nazaj. Če ta dobitka ni mogel povrniti, je odgovarjal za izgubo gostilničar, pri čemer se je o količini izgube verjelo oškodovančevi prisegi. Prepovedi niso veljale za prenočišče v "Bergamu". Posojanje in zastavljanje v zvezi s kockanjem je bilo prepovedano. Tako zastavo je bilo treba vrniti. Kockanje ni moglo imeti za posledico pravde, pa tudi zapisi o dolgovih iz igre so bili neveljavni. Prepovedano je bilo podtakniti v igro lažne kocke ali igrati z njimi. Odločitev o pristnosti kock je bila v sodni pristojnosti. Če obsojeni ni mogel plačati, so ga prebičali.

Koprski statut⁴ obravnava kockanje v 41. členu prve knjige. Člen prepoveduje, da bi kdorkoli vzdrževal ali dovoljeval kockanje doma ali v gostilni. Z denarno globo bi naj bil kaznovan tisti, ki bi v mestu kockal, pa naj bi šlo za meščana, tujca, vojaškega plačanca - pešca ali konjenika. Tožitelju naj bi se verjelo na besedo, pripadla pa naj bi mu tretjina globe. Denarna globa naj bi zadela tudi tiste, ki bi igralcem nudili prostor ali pa bi igro opazovali.

Izolski statut⁵ omenja igre na srečo v 51. in 52. členu prve knjige. Prvi navedeni člen prepoveduje nadaljevanje hazardne ali kakšne druge igre s kockami nad vsoto 5 soldov. Očitno je hazard pomenil poseben tip igre s kockami. Kockanje samo po sebi v Izoli torej ni bilo prepovedano. Statut je le določal najvišje dopuščeno tveganje (5 soldov) v igri. 52. člen statuta pa je predpisoval, da iz igre ne smejo izhajati pisani ali nezapisani dolgovi in zastave.

Kockanje je obravnaval tudi **piranski statut**.⁶ 38. člen osme knjige statuta iz 1307 je prepovedoval hazardno kockanje v gostilni, prodajalni ali na domu. Dovoljena je bila le igra *ad tabulas, ad tabellas*. Dolg iz igre ni bil veljaven in notar ni smel zapisati zadolžnice iz igre (o tem je govora tudi v 37. in 39. členu iste knjige statuta). 1367 sta bila dodana dva popravka k statutu na temo kockanja: prepovedano je bilo kockati s tujci, pa tudi samo opazovati tujce pri igri. V zvezi s prepovedjo opazovanja kockanja se posebej omenjajo nedoletni fantje. Izrecno je bilo prepovedano kockati ponoči po tretjem zvonjenju do jutranjega zvonjenja. Kockarje je bilo prepovedano sprejeti pod streho doma, v vinski kleti, trgovini, krčmi ali drugje. Posebej je bilo prepovedano kockanje v cerkvah in kockanje s prirejenimi kockami: z napačnimi pikami, z obteženimi, zaobljenimi ali drugače goljufivimi kockami. Tudi razpečavanje takih kock je bilo prepovedano. Lov za srečo, ki že sam po sebi ni bil dovoljen, je

očitno včasih prekoračil tudi mejo korektnih igr. Oblast, ki se je do igre sicer že opredelila s prepovedjo, je skušala posredovati tudi na tej pollegalni sceni, s čimer je posledno pristala na obstoječi položaj. Statut iz 1384 je povzel opisana popravka (iz 1367) k statutu v 24. in 25. členu osme knjige. 26. člen iste knjige je prepovedoval, da bi Pirančani kockali med seboj. Pravde iz igre so bile neveljavne, zadolžnice iz igre notar ni smel zapisati. Pozitivna zakonodaja s ponavljanjem prepovedi pa dokazuje obstoječo drugačno prakso.

Zakon je bil torej eno - **praksa** pa drugo. Poslovne dogovore so pogosto spremljali zapisi, v katerih se je eden od partnerjev - ki se je očitno težko upiral skušnjava hazarda - obvezoval, da ne bo sodeloval v igri s kockami.

Porok za dolg za plačilo vina se je januarja 1285 zavezal glavnemu dolžniku, da eno leto niti sam niti kot družabnik ne bo kockal za vsoto nad 8 denaričev. Kazen ob vsakem prekršku bi znašala 5 liber, namenjenih dolžniku.⁷ Kockanju so se za čas trajanja zaposlitve večkrat odpovedovali posli, ki so se udinjali pri delodajalcih.⁸

Med tistimi, ki so se pismeno odpovedovali kockanju (in popivanju v gostilnah), pogosto srečujemo **Slovane**. Mar smemo iz tega povzeti kak zaključek o njihovih razvadah? - Avgusta 1286 se je Mečena Sclavo, oskrbnik drobnice v živinorejski družbi (*socida*) pod kaznijo 8 liber zavezal lastniku drobnice, da v času trajanja družbe ne bo niti sam niti po posredniku kockal in da ne bo imel niti sam niti nihče drug v njegovem imenu deleža ali družabništva v igri.⁹ Oktobra 1304 se je Ianis Sclavo udinjal za leto dni pri poljedelskih opravilih in se zavezal delodajalcu, da v tem času ne bo igral in popival v piranskih gostilnah pod kaznijo 5 soldov grošev (t. j. 8 liber).¹⁰ Po očetovem imenu sodeč je bil verjetno Slovan tudi Marin, sin Ivana (!) iz Žminja. Novembra 1334 je sprejel v oskrbo drobnico s pogojem, da ne bo kockal.¹¹

Posebej zgovoren za kockarsko prakso je **zapis iz 1343. leta**.¹² Pri njem gre za zelo zanimiv in živ opis vsakdanjega utripa mestnega življenja - določneje: njegove komične plati. To je eno redkih besedil iz piranskega arhiva, ki v živahni pripovedi vključuje tudi preme govore. Za njegovo razumevanje je posebej pomembno, da piranski statut (kot tudi drugi istrski statuti) dolga iz hazarda ni priznaval in da je bila zadolžitev iz igre neveljavna.

Čas dogajanja je bil začetek poletja, 22. junija 1343; mesto dogajanja je bil podij na stopnišču piranske komunalne palače. Ta je stala ob osrednjem piranskem trgu,

4 (A. Barbadicus), 1668

5 L. Morteani, Atti e memorie della Società istriana di Archeologia e Storia patria 4, 1888, 349-421; *ibid.*, 5, 1889, 155-193

6 M. Pahor - J. Šumrada, Viri za zgodovino Slovencev 10, 1987, 602-609.

7 D. Mihelič, Viri za zgodovino Slovencev 9, 1986, št. 57

8 Npr. Piranski arhiv, Vicedomska knjiga 2a, fol. 79, zapis iz 1330, 13. decembra; *ibid.*, fol. 87, zapis iz 1330, 27. decembra

9 D. Mihelič, Viri za zgodovino Slovencev 9, 1986, št. 474

10 Piranski arhiv, Notarska knjiga 13, fol. 21

11 Piranski arhiv, Vicedomska knjiga 4b, fol. 162 verso

12 C. de Franceschi, Atti e memorie della Società istriana di Archeologia e Storia patria 47, 1935-1937, št. 165

ki je obdajal nekdanje notranje pristanišče oz. mandrač v mestni četrti Campo. (V drugi polovici 19. stoletja so komunalno palačo podrl, notranje pristanišče pa zasulo in na njegovem mestu uredili Tartinijev trg.)

Piranski podestat in štirje mestni sodniki so razsojali v pravdi zaradi nekaj let starega dolga. Tožiteljico, Izolanko Bono, ženo Dominika Poča, je zastopal notar Facij. Od Pirančana Almerika Garofola je v Boninem imenu terjal plačilo 47 liber po zadolžnici, ki jo je zapisal notar Lapo Sklavona (za ponazoritev: pri tedanjih cenah vina bi s to vsoto lahko kupili okrog 20 hektolitrov vina). Almerik se je odločil in s pomočjo prič tudi uspel dokazati, da je bila omenjena zadolžnica plod igre na srečo - namreč kockanja. To je bil tudi razlog, da je tožiteljica Bona po zaslišanju prič svojo tožbo umaknila. Dolžnika Almerika je to spodbudilo, da je prosil podestata, naj da pričevanja zapisati v javnopravno veljavno obliko, kar naj bi za vekomaj preprečilo Bonine "neupravičene" zahteve. Podestat je prošnji ugodil in dal naslednjega dne zapisati izpovedi osmih prič o dogodku izpred štirih let. Pripoved predstavljam poenostavljeno.

Prva priča Janez Peroni je pred sodnim zborom izpovedal, da je bil pred kakimi tremi ali štirimi leti v Sorbijeви vinski kleti. Almerik in Dominik Počo sta tam kockala za denar. Dominik je priigral nekaj denarja - priča ni vedela povedati, koliko - dolžnik Almerik pa je lastnoročno napisal zadolžnico v višini 50 liber. Soigralcu je zagotovil:

- "Če boš priigral 50 liber, ti bom izročil tale lastnoročni zapis." (*Si tu lucrabis mihi libras quinquaginta, ego dabo tibi istud scriptum de manu mea.*)

Kockarja sta zatem zapustila prizorišče v krčmi in se napotila k cerkvi Sv. Petra, ki še danes stoji na Tartinijevem trgu. Tam sta igro nadaljevala; Almerikov dolg je narasel na 50 liber, zato je Dominiku izročil svojo zadolžnico. Priča je tudi slišala govorice, da je Almerik Dominikovi ženi Boni poravnal 3 libre od tega dolga, za ostalo vsoto pa ji je dal izstaviti zadolžnico.

Dve naslednji (**drugo in tretjo**) izpovedi izpustimo in si oglejmo, kaj si je o dogajanjih zapomnila **četrt**a priča, zvedavi piranski notar Kast de Zaneto. Povedal je, da so morda minila štiri leta, odkar je s čolnom, polnim jabolk, pristal ob pomolu v piranskem pristanišču. Od tam je zavil - kam le! - v gostilno, ki je bila tedaj v Sorbijevi hiši. Tam ga je Dominik (igrallec, ki je v igri zmagoval) nagovoril z besedami:

- "Kast, sestavi listino, da mi Almerik dolguje 25 liber! Almerik je dejal, da hoče dobiti od mene ta denar, ki ga je zaigral z menoj." (*Caste, cape unam cartam, quod Almericus ser Garofoli debet mihi dare libras vigintiquinque parvorum; et Almericus dixit ipse bene vult ipsas a me, quod ipse est mihi bene eas lucratus.*)

Kast ju je zavrnil:

- "Saj vendar dobro vesta, da zadolžnice iz igre ne bi napisal!" (*Vos bene scitis, quod ego non facerem cartam de ludo!*)

Po tem razgovoru se je vrnil k svojemu čolnu. Tam se je očitno kar nekaj časa zadržal. Ko sta Dominik in Almerik pri Sv. Petru nadaljevala igro, je bil namreč spet med zijali, saj mu je tam Dominik pokazal zadolžnico, ki jo je sestavil Almerik, in ga podrezal:

- "Kast, poglej no, če je tale zapis v redu!" (*Caste, vide si istud scriptum stat bene!*)

Kast je izjavil, da ni, ker v njem nista bila navedena rok za vračilo dolga in leto dogajanja. Almerik je po navodilu te priče popravil zapis, v katerem je pisalo, da dolguje Dominiku 50 liber.

Miklavž Rubeo je kot **peti** izpovedal, da je bil pred kakimi štirimi leti pri Sv. Petru, kjer sta Almerik in Dominik kockala. Dominik je priigral 50 liber, Almerik pa mu je napisal zadolžnico. Na vprašanje, če ve, kaj se je s pisanjem dogajalo dalje, je izjavil, da ne ve nič gotovega; kot priča pa je bil navzoč, ko je k tedanjemu podestatu Marku Dandulo godrnjaje prišel gospod Balsemin in dejal:

- "Sramota, da je Almerik raztrgal zapis, s katerim ga je ona ženska terjala za dolg!" (*Istud est turpe, quod Almericus ser Garofoli laniavit unum scriptum, cum quo ista mulier petebat sibi denarios in ipso scripto contentos!*)

Ko je to slišal, je bil podestat ogorčen; kako se je v zadevi odločil, pa je priča pozabila. Dejala je, da krožijo govorice, da je Almerik zaradi tega uničenega zapisa dal Boni izdelati novo zadolžnico.

Ričot je kot **šesta** priča vedel povedati, da se je po Piranu govorilo, kako je Almerik strgal zapis, s katerim ga je Bona terjala za denar. Tako dejanje pa je bilo kaznivo. Ričot je Bono in Almerika pomiril s pogojem, da bo Almerik Boni plačal nekaj denarja, pozabil pa je, koliko in na kakšno vsoto se je glasil zapis.

Sedmi zaslišani v zadevi, Janez Bonifacija, je povedal, da je bil pred kakimi štirimi leti v družbi z Valterjem, ki je tarnal:

- "Moj brat Almerik je zaigral 50 liber, uničil me je!" (*Almericus meus frater luxit libras quinquaginta, ipse me destruxit!*)

Janez mu je tedaj svetoval:

- "Pojdiva in ju" (namreč igralca, op. a.) "spraviva med seboj!" (*Eamus et acordamus ipsos!*)

Dominika sta našla in Janez mu je rekel:

ipse johanis dixit: dominice ego uolo qd ne acordes cu almerico. Et ille dominicus dixit: Ego nolo aliud concordium quam solui mihi.

Et ipse Iohanes dixit: "Dominice, ego uolo, quod tu te acordes cum Almerico!" - Et ille Dominicus dixit: "Ego nolo aliud concordium quam - solui mihi!" PAK. Piranski arhiv, vicedomska knjiga 10, list 189

Skakanje "čez kozo", P. Bruegel, *Otroške igre* (1560), detajl, Kunsthistorisches Museum Dunaj

- "Dominik, rad bi, da se sporazumeš z Almerikom!"
(*Dominice, ego volo quod tu te acordes cum Almerico!*)

Dominik pa mu je odvrnil:

- "Nočem drugega sporazuma kot - plačaj mi!" (*Ego nolo aliud concordium quam - solvi mihi!*)

Almerik mu je končno lastnoročno zapisal zadolžnico, ki jo je Dominik sprejel. (Ta trditev priče se ne ujema z drugimi pričevanji, ki omenjajo, da je Almerik Dominiku izročil zadolžnico neposredno po zadolžitvi v igri.) Čez nekaj časa pa je Dominikova žena Bona prišla v Piran terjat denar od Almerika. Almerik je trdil, da ne bo plačal za dolg iz igre in je dokument v besu uničil. S tem dejanjem pa je prekršil zakon. Mengolin Henrika mu je tedaj zagrozil, da ga bo za to dejanje prijavil podestatu. Almerik je prestrašen plačal Boni 3 libre za uničeni zapis in ji dal pri notarju izstaviti javnopravno veljavno zadolžnico za ostalih 47 liber.

Notar Lapo Sklavona je kot zadnji - **osmi** - pričal, da je bil pred kakimi tremi leti na trgu z Valterjem in da sta

slišala, da je Dominik priigral od Almerika 50 liber. Krožile so govorice, da je Almerik za ta denar izročil Dominiku lastnoročno zapisano zadolžnico. Čez nekaj časa je Dominikova žena Bona prišla terjat denar od Almerika in ta je končno pri omenjeni priči dal za Bono izdelati zadolžnico v višini 47 liber, ker je Bona sama izjavila, da ji je 3 libre že plačal.

Pričevanja so nedvoumno dokazala, da je bila Almerikova zadolžnica rezultat igre na srečo. Po določitih statuta je bila zato neveljavna. Razsodba podestata in sodnikov je Almerikov dolg razveljavila. Tako se je torej končala Almerikova štiriletna travma, ki se je začela v Sorbijevi vinski kleti kot predhodnici portoroškega Casinòja. Igralska strast, smola v igri in nepremišljena jeza (ki je bila vzrok, da je uničil svoj prvotni lastnoročni zapis o dolgu iz igre) sta Almeriku naprtila na grbo vztrajno terjavko Bono, ki pa je konec koncev po Almeriku naklonjeni odločitvi podestata in sodnikov v pravdi vendarle potegnila krajši konec.

RIASSUNTO

Il termine azzardo deriva dall' arabo. Nel XII secolo entrò nell' uso comune della lingua francese con il significato di colpo di fortuna, caso. In Europa assunse il significato di gioco dei dadi, un passatempo molto amato fin dall' antichità.

Alla caduta dell' Impero Romano d' Occidente questa forma di divertimento quasi scomparve. Ridivenne popolare in Europa nel medioevo, mentre attraverso la Sicilia e l' Italia in queste regioni si affermava un nuovo gioco, quello delle carte. Portatori di questa "cultura" furono i mercanti e i crociati. L' origine araba della parola azzardo sta ad indicare che l' epidemia del gioco d' azzardo si diffuse grazie alla scaltrezza degli arabi.

Il gioco d' azzardo per denaro (con i dadi e con le carte) si diffuse rapidamente nei centri mercantili italiani, comprese le località costiere istriane. La legge vietava o limitava il gioco d' azzardo in determinati luoghi, in certi orari (di giorno - di notte), la partecipazione attiva e passiva (da spettatori) al gioco, stabiliva la qualità dei requisiti usati (i dadi), la posta in gioco (le puntate massime, l' uso di gettoni), l' invalidità dei debiti contratti al gioco. Limitazioni del genere riguardanti il gioco dei dadi sono elencate negli Statuti di tutte le città dell' Istria nord - occidentale (Trieste, Capodistria, Isola, Pirano).

Gli accordi d' affari venivano spesso accompagnati da documenti con i quali uno dei partner si impegnava a non giocare ai dadi. Tra coloro che rinunciavano per iscritto a giocare ai dadi (e a bere smodatamente nelle osterie) incontriamo spesso degli Slavi.

In merito ai dadi è illustrativo un documento del 1343. Il podestà di Pirano e quattro giudici civici dovevano dirimere una causa riguardante un debito che si trascinava da anni. La denunciante, l' isolana Bona, consorte di Domenico Poço, era rappresentata dal notaio Fazio. In nome della sua cliente, egli pretendeva dal piranese Almerigo Garofolo il pagamento di 47 libbre, come stabilito nel chirografo stilato dal notaio Lapo Sclavoni. Grazie ad alcuni testimoni, Almerigo riuscì a dimostrare che il chirografo era il frutto di un gioco d' azzardo: i dadi. Per tale motivo, dopo le deposizioni dei testimoni, la Bona ritirò la denuncia.

La cosa spinse l' Almerigo a chiedere al podestà che le deposizioni dei testimoni fossero documentate giuridicamente, il che avrebbe impedito per sempre alla Bona di avanzare le sue "ingiustificate" pretese. Il podestà accolse la richiesta e il giorno seguente le deposizioni degli otto testimoni sui fatti di quattro anni prima vennero messe per iscritto.

VIRI IN LITERATURA

Izvirnika:

PAK. Piranski arhiv, Notarska knjiga 13

PAK. Piranski arhiv, Vicedomska knjiga 2a

(A. Barbadicus:) Statuta Iustinopolis metropolis Istriae, Venetiis, 1668.

C. de Franceschi: Chartularium Piranense, Raccolta dei documenti medievali di Pirano II, (1301-1350); Atti e memorie della Società istriana di Archeologia e Storia patria 47, Parenzo-Pola, 1935-1937

F. Huizinga: Homo ludens, vom Ursprung der Kultur im Spiel, Reinbek bei Hamburg, 1956

F. Kluge: Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache, 17. Aufl., Berlin 1957

N. Kuret, Veselja dom 1-3, Ljubljana, 1942

D. Mihelič: Piranska notarska knjiga (1284-1288); Viri za zgodovino Slovencev 9, Ljubljana, 1986

L. Morteani: Isola ed i suoi statuti, Gli statuti d'Isola; Atti e memorie della Società istriana di Archeologia e Storia patria 4, Parenzo, 1888, 349-421; ibid., 5, Parenzo, 1889, 155-193

M. Pahor - J. Šumrada: Statut piranskega komuna od 13. do 17. stoletja; Viri za zgodovino Slovencev 10, Ljubljana, 1987

M. de Szombathely: Statuti di Trieste del 1421; Archeografo Triestino 48, Trieste, 1935